

9. Wojciech Fijałkowski. Portrety polskie w galerii wilanowskiej/ Wojciech Fijałkowski, Irena Voise. – Warszawa: Krajowa Agencja Wydawnicza, 1978. – 204 s. : il. (w tym kolor.)
10. Xiądz biskup Tadeusz Lubiński [Електронний ресурс] // Katalogi biblioteki Narodowej. – Режим доступу:
11. [http://alpha.bn.org.pl/search~\\$5*pol?/XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D/XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D&SUBKEY=L.Sachse/1%2C22%2C22%2CB/frameset&FF=XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D&5%2C5%2C](http://alpha.bn.org.pl/search~$5*pol?/XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D/XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D&SUBKEY=L.Sachse/1%2C22%2C22%2CB/frameset&FF=XL.Sachse&searchscope=5&SORT=D&5%2C5%2C). – Назва з екрану (20.09.2015).

Витрянская А.В. Литографированные портреты семьи Лубенских в коллекции Национального музея истории Украины

В исследовании автор рассказывает о литографированных портретах семьи Лубенских, которая была известна в Польше и, частично, на территории Украины. Также представлены биографии членов этой семьи.

Ключевые слова: Лубенские, портреты, графика, литография, Польша, польские художники, Институт литографии Л. Фон Захсе, Йозеф Фаворский, Ян Гладыш.

Vitryanska A.V. Lithographed portraits of Lubenskies family in the collection of the National Museum of History of Ukraine

In this article the author researches the lithographed portraits of Lubensky family, who were (well) known in Poland and partly on the territory of Ukraine. Besides, the author presents the biographies of the family members.

Key words: Lubensky, portraits, graphic, lithography, Poland, Poland artists, Institute of lithography L. von Sachse, Joseph Favorsky, Jan Gladysz.

Надійшло до редакції: 12.10.2015 р.

УДК 7:74:745\749:745.521:746.1:746.3:746.5

О.В. ИВАНОВА

До історії формування колекції художніх тканин у збірці Національного музею історії України

У роботі автор досліджує історію формування колекції художніх тканин у збірці Національного музею історії України, починаючи з відкриття Київського музею старожитностей та мистецтв у 1904 р. Автор характеризує такі збірки, як вишиті та гаптовані вироби XVII–XIX ст., художнє українське ткацтво, народний одяг, вибійчані тканини тощо. В роботі публікуються унікальні твори з колекції музею, деякі вироби представлені вперше, подається історія походження цих предметів.

Ключові слова: художня вишивка, костюм міського типу, вироби узорного ткацтва, народний одяг, вибійчані тканини.

Окрасою зібрання декоративно-ужиткового мистецтва Національного музею історії України (далі – НМІУ) є колекція художніх тканин – близько 10 тис. творів XVII–XXI ст. Це, насамперед, збірки вишивок, народного одягу, тканин і вибійки. Колекція репрезентує вишукані вироби народних майстрів, високохудожні зразки народного та професійного декоративного мистецтва України, Росії та Західної Європи.

Становлення музейного зібрання пов'язане з розбудовою етнографічного й історичного відділів (1902 р.) Київського художньо-промислового та нау-

кового музею, заснованого в 1899 р. Збиральницька діяльність його директора М.Ф. Біляшівського та завідувача відділу Д.М. Щербаківського дала змогу представити регіональні особливості вишивки та тканин Середнього Подніпров'я, Поділля, Волині, Закарпаття й інших регіонів України.

Важливу роль у формуванні збірки художніх тканин відіграла Перша південноруська кустарна виставка, організована у 1906 р. На ній були широко представлені тканиня, вишивка, народний одяг, гаптовані речі для літургійного призначення [14, с. 12]. Подібні виставки, організовані в 1909 та 1911 роках, значно поповнили музейні збірки вишитими і тканими виробами українського мистецтва.

У фондових колекціях зберігаються перші експонати музею. Це вишиті рушники Полтавщини, Харківщини та Київщини, передані меценатами О. Терещенком (1902) та В.Н. Бутовичем (1905), лиштви підризників XVIII ст., привезені Д. Щербаківським з експедицій Київською губ. (1905), подільський килим із сюжетною композицією другої половини XIX ст., переданий із Першої південноруської кустарної виставки (1907).

До справи комплектування музейних збірок були залучені відомі науковці, музеєзнавці, серед них брати В. і Д. Щербаківські, Г. Александрович, А. Вержбицький, М. Валукінський, І. Зборовський, О. Алешо, П. Курінний. Значна частина матеріалів надходила від відомих приватних колекціонерів і меценатів, зокрема від родини Богдана та Варвари Ханенків, В. Бутовича, О. Терещенка, О. Гансена, О. Бобринського, В. Тарновського, І. Їжакевича й інших.

Наявність великої колекції художніх тканин, зокрема ткацтва, дала змогу у 1924 р. відкрити виставку українських килимів XVIII–XIX ст., вивченням яких займався Д. Щербаківський.

У 1930-ті роки розпочалася реорганізація музею. В 1935 р. на базі художнього відділу Всеукраїнського історичного музею було створено Київський державний музей українського мистецтва, який залишився в попередньому приміщенні. Останні ж колекції історичного музею було переміщено на територію історико-культурного заповідника «Всеукраїнське музейне містечко».

До ранніх зразків збірки XVII–XVIII ст. належать предмети літургійного призначення, гаптовані шовковими, золотими та срібними нитками. Це плащаниці, хрестаті покрівці, подушки та фрагменти або деталі богослужбового облачення – вишиті лиштви підризників, сакоси, епитрахилі, стихарі, митри, палиці тощо.

Унікальною пам'яткою мистецтва гаптування середини XVII ст. є шапка гетьмана Богдана Хмельницького, подарована музею В.М. Ханенко у 1911 р. Згідно запису, внесеного до першого тому «Инвентаря Киевского Музея

Древностей и Искусств», «Шапка XVII века палевого шелка густо расписана серебром <...> Хранилась у правнучатой племянницы Богдана Хмельницкого Ольги Александровны Петровской, жившей в (общине?) и была по преданию собственностью Богдана Хмельницкого» [9, арк. 18]. Під час II Світової війни шапка Богдана Хмельницького не була евакуйована разом з іншими експонатами музею до м. Уфи, а вивезена до Німеччини. В 1947 р. вона потрапила до Білоруського державного музею історії Великої Вітчизняної війни унаслідок реституції від Радянської воєнної адміністрації у Німеччині [16, с. 24].

Завдяки старій київській музейній бирці, а також експертизі, проведеній старшим науковим співробітником Державного історичного музею в м. Москві, кандидатом історичних наук Л.І. Якуніною, шапка була визнана оригіналом XVII ст. і такою, що належала особі високого суспільного стану [16, с. 24]. У дні святкування 300-ї річниці «воз'єднання України з Росією» шапку Богдана Хмельницького було передано до Київського державного історичного музею як дарунок українському народові від Білоруської РСР [11, арк.36].

До найдавніших зразків сакрального українського декоративного мистецтва можна віднести ризу (Т-6484) та спитрахиль (Т-6485) із гаптованим гербом київського воєводи Адама Киселя (1580–1653), які датуються XVII ст. Ці речі, виконані на замовлення фундатора й зберігалися у родинній церкві А. Киселя в с. Низиничі сучасного Ново-Волинського району Волинської обл. й були передані до музею в Києві уповноваженим Ради у справах православної церкви у 1960 р. [12, арк. 19].

Гаптовані речі для літургії виготовляли майстрині-монахині чи жінки-мирянки зі знаті, які бажали внести свій внесок до храму. Гаптування виконували шовковими, срібними та золотими нитками, що переважали в XVI ст., а в XVII ст. стали домінуючими. Проте вже у XVIII ст. золото замінюють золоченим сріблом. Такі нитки прийнято називати «золотними». Вони були пряденими, щільно намотаними довкола шовкової нитки. В Україні найчастіше використовували прядену «сухозлотицу». Шовк привозили переважно з Персії та Китаю [5, с. 117]. Гаптовані вироби літургійного призначення XVII–XIX ст. із музейної збірки – а це великі та хрещаті покрівці, воздухи, плащаниці, лиштви підризників – часто оздоблені кількома прийомами гаптування: «в прикріп», «по мотузочку», «по карті». До творів гаптарського мистецтва XVIII ст. належить великий покрівець, переданий до музею правоохоронними органами у 1992 р. Покрівець походить з Волині й оздоблений вишивкою з шовкових, срібних і золотих ниток технікою «в прикріп», образи янголів промальовані олійними фарбами.

Надзвичайним розмаїттям орнаментальних композицій позначено вишивку на фрагментах підризників, виконану технікою гладі золотними, срібними

та різнокольоровими або монохромними шовковими нитками. Ранні зразки супроводжуються гаптуванням зі срібних і золотих ниток технікою «в прикріп». Музейна збірка становить 112 вишитих зразків XVIII–XIX ст. Основу колекції склали зразки, що надходили в 1904–1925 роках від Варвари Ханенко (1904), від Комісії з улаштування Першої південноруської кустарної виставки (1906), з матеріалів експедицій М. Біляшівського та Д. Щербаківського Київською, Полтавською та Чернігівською губерніями впродовж 1905–1912 років, а також передані на початку 1920-х років із музею В. і Б. Ханенків. У 1926 р. з волинської експедиції Д. Щербаківський привіз предмети облачення духовенства грецького та латинського обрядів (46 од.), серед них три далматики (верхній богослужбовий одяг дякона й іподиякона), зшиті з тканин XVIII ст. Один із них, з монастиря бернардинів у м. Заслав (нині Ізяслав), зберігається в колекції НМІУ (Т-4270) [8, арк. 4]. Літургійний одяг цікавий також тим, що для його виготовлення використовувалися тканини з коштовного світського одягу заможних верств населення європейського та східного виробництва. Одяг передавали у спадок, вносили у вигляді дорогих пожертв до церков і монастирів, де його перешивали у ризи. Шили церковне облачення майстри, які передавали свій досвід від покоління до покоління [6, с. 161]. Таким чином, у колекції музею зберігаються фелони, сакоси, далматики, стихарі, епитрахилі зшиті з коштовних, вишуканих шовкових тканин, вишитих і гаптованих тканин італійського, французького виробництва, а також парчевих, оксамитових тканин перського та турецького походження XVII–XIX ст.

Колекція предметів літургійного призначення продовжує поповнюватися і нині. В 1995 р. музейну збірку поповнили облачення Патріарха Київського та всієї Руси-України Володимира (Романюка), а в 2002 р. музей отримав облачення та митру Папи Римського Іоанна-Павла II, якими він користувався під час літургій у Києві та Львові 23–27 червня 2001 р.

Окрім зразків літургійного шитва, в музейній збірці художньої вишивки зберігаються вишиті шовковими і металевими нитками предмети та деталі одягу. В другій половині XVIII ст. в Україні з'являються поміщицькі майстерні, де жінки-кріпачки за смаками й уподобаннями власників оздоблювали вишивкою предмети панського побуту та одягу. Набуває поширення вишивка білими шовковими нитками технікою «гладь» по тонкій батистовій тканині. Вишиті плоди, квіти, букетики з квітів, перев'язані стрічками, виноградні грона, різноманітні за формою листя, стеблини, що в'ються, а також ажурні виколювання та різноманітні сітки доповнюють гру світлотіні й надають надзвичайної легкості та особливої ошатності виробу. В колекції представлені подібні унікальні зразки вишивального мистецтва XIX ст., серед яких

покривало на ліжко (Т-6570) з м. Глухів Чернігівської губернії, а також сорочка (Т-6189) та хустка (Т-6191), вишиті кріпаками маєтку родини Галаганів с. Сокиринці Чернігівської губернії за ескізами Т.Г. Шевченка.

У музейній збірці зберігається також невелика колекція костюму міського типу, деталей одягу та вишитих аксесуарів заможних верств населення XVIII – першої чверті XX ст. Це каптани, костюм сановника останньої чверті XVIII ст. з червоного сукна, гаптований золотими нитками, жилет, чоловічий костюм, жіноча весільна блуза, сукня початку XX ст. тощо. До цієї групи можна віднести жіночі сукні з Чернігівщини другої половини XIX ст., зшиті з шовкових кольорових тканин типу тафта або шанжар, які прикрашені мереживом. Ці зразки були закуплені вченим етнографом М.В. Валукинським під час його експедиції Чернігівщиною в 1914 р. До коштовного вишуканого жіночого одягу належать також дві ошатні накидки «сорти де баль» (Т-915, Т-918) початку XX ст., що надійшли до колекції у 1915 р. Подібні накидки жінки одягали як верхній одяг на бальні, візитні або вінчальні сукні [4, с. 158]. Тому такі зразки виготовлялися з коштовних тканин і прикрашалися вишуканими вишивками, стразами або аплікацією. Музейні зразки виконанні з тонкого сукна бездоганної якості й оздоблені коштовною вишивкою зі срібних і золотих ниток у вигляді спіралеподібного рослинного орнаменту. Аристократичний жіночий одяг доповнюють різноманітні аксесуари, що зберігаються в колекції: бюрсельські хустки-накидки, вишиті шалі та віяла.

З кінця XVIII – початку XIX ст. стають популярними вишивки кольоровою гладдю та бісером. Вишивками прикрашали обкладинки альбомів, закладки для книг, жіночі портмоне, гаманці, гаманці для листів, сумочки, кисети для тютюну, футлярчики й інші галантерейні предмети. Сюжети вишивок були наївні та невибагливі. Виконані з любов'ю подібні дрібнички дарували на пам'ять близьким, родичам і знайомим, з добрими побажаннями, на ювілеї, пам'ятні дати, на знак особливої вдячності, дружби та любові. У збірці представлені вишиті шовком жіночі гаманці, вишиті бісером обкладинки жіночих альбомів та бюварів, сумочки різних форм і розмірів. До окремої групи можна віднести і плетені з бісеру жіночі нашійні прикраси – гердани. Невелика збірка репрезентує зразки, привезені Д. Щербаківським з Галичини у 1918 р., роботи сучасних майстринь, зокрема, З.Р. Краковської (м. Львів, 1985) та О.М. Попович (м. Надвірна Івано-Франківської обл., 1983).

Найбільшу частину музейного зібрання художніх тканин НМІУ становлять твори XIX – першої половини XX ст. Це переважно рушники, жіночі та чоловічі сорочки й інші складові традиційного вбрання всіх регіонів України. Основу цієї колекції становлять надходження з численних експеди-

цій Україною, здійснених М.Ф. Біляшівським і Д.М. Щербаківським. Другим етапом поповнення колекції стали експедиції 1950–1970-х років, здійснені науковими працівниками музею.

Збірка натільного українського одягу представлена різноманітними зразками вишитих сорочок. Сорочки з Наддніпрянщини мають особливі риси орнаменту, рукава суцільно прикрашені стилізованими рослинними мотивами. Серед них унікальними за технікою виконання є сорочки Полтавщини. Вишивали їх лиштвотою «білим по білому», а чарівності вишивкам додавали ажурні техніки – виколювання, вирізування, мережання. Яскравою колористичною гамою вражає зібрання вишитих сорочок Західного та Східного Полісся. Тут майстрині здавна вишивали складні геометричні орнаменти найбільш архаїчною з усіх знаних в Україні технік – занизуванням, а у вишиті мотиви вводили своєрідні знаки-обереги, які за давніми віруваннями мали захисні функції. Зразки жіночих і чоловічих сорочок Західного та Східного Поділля прикрашені славнозвісною червоно-чорною низинковою вишивкою, біло-вохристими ажурними мотивами (Східне Поділля) та колоритними килимовими орнаментами, виконаними «крученим» швом (Західне Поділля). Свої регіональні особливості мають сорочки з Буковини та Івано-Франківщини, в оздобленні яких використовується бісер, лелітки, металеві нитки-сухозліть і такі складні техніки, як зерновий вивід, виколювання, штампівка тощо.

Окрасою колекції художніх тканин є збірка вишиваних і тканих рушників XIX–XX ст. Локальними особливостями, розмаїттям орнаментальних композицій відрізняються вишиті рушники Полтавщини, Київщини, Поділля, Чернігівщини, Карпатського регіону. Музей пишається збіркою крелевецького ткацтва (Сумська обл.), в оздобленні якого представлені як класичні для цього регіону варіанти візерунків на рушниках, так і орнаментально нетипові композиції, виконані на жакардовому верстаті (наприклад рушник 1914 р., присвячений I Світовій війні (Т-6059), а також рушники з текстами, датовані (старіший із них) 1863 роком (Т-12)).

Серед тканих творів музейного зібрання особливо виокремлюється збірка килимів, що нараховує 134 од., з них 49 українських килимів XVIII–XX ст. В Україні килими ткали переважно з ниток овечої вовни. Часто за основу правили конопляні або лляні нитки, туго прядені, а на підкання – вовняні. Нитки підкання клали не строго горизонтально, а вільно змінювали напрямок відповідно до малюнка. У центральних районах України найбільш поширений був вертикальний тип верстата, що мав назву «кросна». Тут була поширена гребінцева техніка, яка давала можливість виконувати найскладніші форми рослинної орнаментики з двобічним ефектом візерунка. Для збирання ниток під-

ткання застосовували спеціальний молоток-гребінець, за що техніка отримала свою назву [6, с. 7]. Найбільша в музейній колекції група килимів XVIII–XIX ст. з Полтавщини, Київщини, Чернігівщини з рослинним пишним узором. Орнамент складається із зображень квітів, букетиків із квітів, перев'язаних стрічкою, іноді в квітковій композиції вводяться зображення двоголових орлів. Раритетною пам'яткою є килим з поховання гетьмана Данила Апостола (1734) зі Спасо-Преображенської церкви с. Великі Сорочинці Полтавської губернії, переданий із Крелевецького художнього технікуму в 1941 р.

У західних областях України та на Поділлі килимарниці ткали на горизонтальних верстатах, тому і техніка ткання була іншою – рахунковою. Ткали послідовно, ряд за рядом. Нитка одного кольору йде в тому місці, де цього потребує малюнок, потім спиняється й залежно від узору пропускає по ряду нитки іншого кольору. І так до кінця ряду. Потім ряд ведеться у зворотному напрямку [6, с. 7]. В колекції НМПУ зберігається два цікаві подільські килими другої половини XIX ст. Один був переданий після Першої південноруської кустарної виставки у 1907 р. (Т-233), другий закуплений у 1917 р. (Т-231). Ці килими виконані на горизонтальному верстаті, а в основну орнаментальну композицію, що складається з великих квітів-вазонів, введені зображення жанрових сцен із вершниками, військовими та музикантами.

Одним зі старовинних способів декорування тканини є нанесення узору за допомогою штампів. Такі вироби називаються вибілками. Нескладні прийоми виготовлення обумовили їх поширення в багатьох країнах світу. Музейна колекція вибілки становить близько 200 одиниць збереження. Візерунок на тканині вибивали дерев'яною дошкою з різьбленим орнаментом або металевим рельєфом (пластини ставили на ребро та загинали відповідно до малюнка). Штамп вкривали фарбою й накладали на домоткане лляне або бавовняне полотно чи, навпаки, дошку накривали тканиною та прокатували валиком [7, с. 154]. При виготовленні багатобарвних вибілок для кожного кольору вирізьблювали окрему дошку. Ними одна за одною вибивали окремі елементи орнаменту, іноді деякі візерунки підфарбовували від руки.

В Україні вибічані тканини побутували серед різних верств населення. Селяни, посадський люд, козацька старшина, панство й духовенство використовували вибілку в одязі та декоративному оздобленні інтер'єрів. З вибічанних тканин шили предмети народних строїв, наприклад спідниці, юпки, очіпки тощо, ними підбивали жіночий плечовий одяг – керсетки, юпки, літургійні тканини – воздухи, пелени, епитрахилі, покрівці, а також оббивали стіни та меблі.

До ранніх виробів можна віднести фрагмент вибічаної тканини XVIII ст. (Т-1553), закупленої та привезеної Д. Щербаківським у 1912 р. з Київської

губернії [10, арк. 256]. Окрім великої кількості бавовняних і вовняних хусток з набивним малюнком другої половини XIX ст. – першої половини XX ст., а також жіночого вбрання (халати-шушуни, юпки, спідниці, очіпки з Чернігівщини), в колекції НМІУ зберігаються цікаві вибійчані тканини, виготовлені до пам'ятних дат. До цієї групи можна віднести вироби ситце-набивних фабрик московського регіону, що представлені хустками та носовими хустинками з набивним декором, присвяченим, наприклад, 300-річчю Дому Романових з Прохоровської мануфактури (Т-6697), 200-річчю Полтавської битви з Данилівської мануфактури (Т-6789). Цікава хустка-абетка кінця XIX ст. – початку XX ст., яка була виготовлена на московській приватній фабриці О. Грюбнера (Т-7127). Абетка супроводжується ілюстраціями, на яких зображені предмети та побутові сценки того періоду.

До рідкісних вибійчаних тканин західноєвропейського виробництва належать носові чоловічі хустинки початку XIX ст. англійського й австрійського виробництва з сатиричними зображеннями Наполеона I (Т-5980, Т-6632). У період наполеонівських війн у чоловічих носових хустинках, виготовлених в техніці вибійчаних тканин, з'являються багато сюжетів на цю тему. Такі малюнки робили з мідних гравірованих пластин. Сюжетна композиція складається з карикатурних підписних зображень, розрахованих на союзників з антинаполеонівської коаліції [3, с. 52]. Основна фарба черво-на та бордова на бавовняній основі.

Декоративне оздоблення тканих виробів завжди органічно пов'язувалося з їх ужитковим призначенням, з площинним характером виробів, формою та розміром твору. Музейна колекція узорних тканин XVIII–XXI ст. нараховує близько 2 тис. творів. У її асортименті можна виділити дві основні групи: тканини для одягу й інтер'єрні.

До групи тканин, з яких виготовляли одяг, належать тканини для натільного одягу (полотняні сорочки), для верхнього плечового (сукняні свити, киреї, сердаки), поясного одягу (плахти, обгортки, запаски, спідниці-літники), для головних уборів (намітки, хустки, очіпки), вироби з тканин, що їх використовували як доповнення до одягу (пояси, крайки, торби, тайстри, бесаги). Більшість предметів верхнього нагрудного та поясного жіночого одягу були привезені відомим музейником, красзнавцем, художником Миколою Валукінським (1886–1950). У 1914 р., за дорученням завідувача етнографічним відділом Д. Щербаківського, М. Валукінський здійснив дві експедиції «для отыскания и приобретения предметов для отдела» [15, с. 9]: на субсидію Київського губерньського земства – до Радомишльського повіту Київської губернії, на субсидію Головного управління землевпорядкування та землеробства – до Чернігівської,

Харківської, Воронежської, Катеринославської губерній, отримав фінансову винагороду «за труды по собиранию предметов в течение года» [17, с. 139]. З цих поїздок М. Валукінський привіз велику кількість зразків жіночого одягу – юпки, халати, спідниці-літники, керсетки. Все це зберігається в збірці НМІУ.

До ранніх творів узорного ткання можна віднести невелику збірку (10 од.) шовкових поясів кінця XVIII – початку XIX ст., що складається з виробів, виготовлених на польських і російських мануфактурах. Пояси виготовлялися на станках по типу жакардових із використанням прийомів ручного ткацтва. Матеріали (шовк і золотну нитку) завозили з-за кордону [13, с. 152]. В колекції представлені пояси, декоровані популярними на той час рослинними мотивами: кінці прикрашені великими букетами, квітучими гілками; середня частина декорована кольоровими стрічками, що розташовані упоперек і заповнені маленькими квіточками, стрілоподібними мотивами; кайма – квітка або невеликий букетик у вигляді неперервної хвилястої смуги. В колекції представлені три монохромні шовкові пояси з темно-червоним тлом (т.зв. козацькі) [18, с. 25]. Появу таких поясів можна пояснити тим, що в 1763 р. гетьман Кирило Розумовський зробив докладні приписи про одяг «виборних козаків»: «...каптан мав бути суконний, темно-синій з червоними вилогами, підперезаний червоним поясом» [2, с. 260]. Такі пояси декорувалися широкою золотою тканною смугою на кінцях.

У XIX ст. шовкові ткані пояси стають предметами колекціонування. Згодом почалося вивчення поясів як виробів художнього ткацтва. У другій половині XIX – на початку XX ст. пояси збираються музеями та приватними колекціонерами. Колекція шовкових поясів була сформована завдяки експедиціям М. Біляшівського та Д. Щербаківського в 1911–1913 роках Полтавською та Київською губерніями, а також переданню в 1935 р. з Чернігівського історичного музею.

Унікальною технологією ткання вирізняються плахтові тканини, характерною особливістю декору яких є розподіл поля на клітинки – «карти», що заповнювалися орнаментом. В колекції поясного жіночого одягу представлені зразки плахт з Полтавщини, Київщини, Чернігівщини, Катеринославщини.

Другу важливу групу музейного зібрання становлять тканини хатнього використання – рушники, скатертини, рядна, верети, ліжники. Більшість цих тканин вироблялася поштучно. Їхні форма та розмір завжди залежали від призначення. У музейній колекції представлені скатертки-настільники другої половини XIX ст. – початку XX ст. з Чернігівщини, виготовлені в техніці узорного ремізно-човникового ткання, передані в 2006 р. Народним художником України С.Г. Нечипоренком (м. Київ), який своєю багатолітньою діяльністю зробив значний внесок у розвиток сучасного ручного декоративного ткацтва.

Також у збірці представлені твори художників і майстрів другої половини ХХ ст., котрі працювали у кращих традиціях народного ткацтва. Це, насамперед, автори сучасного гобелену – М.М. Цись, В.М. Прядка, О.М. Мединський та узорних тканин Ганна та Валентина Верес.

Сучасна колекція художніх тканин поповнюється за рахунок закупки від приватних осіб, дарунків, передач правоохоронними органами. В 2012 р. музей закупив мистецькі твори Народної художниці Людмили Жоголь – два гобелени «Святковий» (2004–2005) та «Квіти України» (1997), а також декоративні тканини Заслуженого художника України Валентини Верес, виготовленні у 2008 р. на здобуття мистецької премії «Київ» у галузі народного декоративного мистецтва ім. Сергія Колоса.

Багатство та повнота зібрання художніх тканин Національного музею історії України дає уявлення про національні традиції народного мистецтва та художні особливості майстрів промислового виробництва.

Джерела та література

1. Булгакова-Ситник Л. Богослужбовий одяг та храмова тканина з колекції Музею етнографії та художнього промислу / Л. Булгакова-Ситник // Матер. III Міжнар. конф.: «Українська греко-католицька церква і релігійне мистецтво (історичний досвід та проблеми сучасності)». – Львів, 2005. – 279 с.
2. Гриневиц В. Історія українського війська. Т. 1. – Львів, 1996. – 840 с.
3. Долгодрова Т. Мужские носовые платки с набойкой XVIII–XIX века / Т. Долгодрова // Антиквариат, предметы искусства и коллекционирования. – 2007. – Октябрь. – С. 52–55.
4. Ермолова Л. Костюм в России XV – начала XX века \ Луиза Ефимова, Татьяна Алешина, Сергей Самонин // Из собрания Государственного исторического музея. – М., 2000. – 232 с.
5. Кара-Васильева Т. Літургійне шитво України 17–18 ст. (іконографія, типологія, стилістика). – Львів, 1996. – 220 с.
6. Кара-Васильева Т. Український килим: науково-методичний посібник. – К., 1997. – 56 с.
7. Музей українського народного декоративного мистецтва : альбом / мистецтвознавче видання ; кер. проекту А.Ф. Вялець ; наук. редактор Л.С. Білоус ; фотозйомка М.К. Андреева. – К. : Мистецтво, 2009. – 352 с.
8. Національний музей історії України, науково-допоміжний фонд, інв. № 12735, 334 арк.
9. Національний музей історії України, науково-допоміжний фонд, інв. № 732, 264 арк.
10. Національний музей історії України, науково-допоміжний фонд, інв. № 16858, 445 арк.
11. Національний музей історії України, науково-допоміжний фонд, інв. № Т-4618, 200 арк.
12. Національний музей історії України, науково-допоміжний фонд, інв. № 6484, 242 арк.
13. Новодежкіна О. Слуцькі пояси в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва / Ольга Новодежкіна ; Музей українського народного декоративного мистецтва. – К., 2004 – 207 с.
14. Отчет выставки прикладного искусства и кустарных изделий 19 февраля – 1 мая 1906 / Киевский Музей Императора Николая II. – К. : тип. Н. Гирич, 1907. – 13 с.
15. Отчет Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1914 год. – К., 1914. – 23 с.
16. Савчук Ю. Гетьманські клейноди та особисті речі Богдана Хмельницького у колекціях музеїв Європи (пошук, знахідки, агрибуція) \ Ю. Савчук ; наук. ред. В.А. Смолій ; Інститут історії України НАН України. – К., 2006. – 95 с.
17. Смолій Ю. Микола Валукиїнський: життя, творчість, дослідження \ Ю. Смолій // Роль музеїв і колекцій народного та декоративного мистецтва у збереженні й розвитку національної культури. – К., 2006. – 301 с.

18. Шовкові пояси ХУІІІ століття. З колекції Музею українського народного декоративного мистецтва: каталог виставки / кер. проекту А. Вялець; упоряд.: О. Новодежкіна; Музей українського народного декоративного мистецтва. – К.: Родовід, 2003 – 21 с.; іл.

Иванова О.В. К истории формирования коллекции художественных тканей в собрании Национального музея истории Украины

Автор исследует историю формирования коллекции художественных тканей в собрании Национального музея истории Украины и подает ее начиная с открытия Киевского музея древностей и искусств в 1904 г. В статье дана характеристика таким коллекциям как вышитые изделия XVII–XIX веков, художественное украинское ткачество, народная одежда, набойка. В работе публикуются уникальные произведения, некоторые из них опубликованы впервые, а также дана история происхождения этих предметов.

Ключевые слова: художественная вышивка, костюм городского типа, изделия узорного ткачества, народная одежда, набойка.

Ivanova O.V. To the history of formation of art collections of fabrics in the collection of the National Museum of History of Ukraine

The author studies the history of artistic fabrics collected by the National Museum of History of Ukraine. The presentation covers the period commencing on the opening of the Kyiv City Museum of Antiques and Art in 1904. The article describes embroideries going as far back as the 17th-19th centuries, as well as the Ukrainian artistic weaving, national dresses and printed fabrics. This paper quotes the unique pieces of art, some published for the first time just recently, and describes the origin of these items.

Key words: embroidery, town-folks costume, articles of patterned weaving, folk dress, printed fabrics.

Надійшло до редакції: 20.10.2015 р.

УДК 902.6

Л.С. КЛОЧКО

«Київський скарб» із колекції Національного музею історії України у контексті знахідок на території Європи

Увагу дослідників не раз привертала предмети з т.зв. Київського скарбу. Особливий інтерес викликають фітоморфні прикраси, оскільки за доби бронзи на території Європи провідними були геометричні форми декоративних виробів, а також мотиви їх оздоблення (здебільшого, варіанти спіралей). На цьому фоні виділяються прикраси, що нагадують вербовий лист. Вони були притаманні вбранню жінок і чоловіків з племен культур шнурової кераміки. Аналіз скарбу дозволяє припустити, що речі, які входили до його складу, утворювали єдиний ансамбль. Можливо, він належав соціально виділеній особі, а саме – жінці. На це вказує художнє поєднання прикрас, яке відбиває не тільки естетичні традиції оформлення костюма, але має й символічне значення.

Ключові слова: фітоморфні прикраси, індустрія вербового листа, племена шнурової кераміки, лунниця.

Серед пам'яток доби бронзи великий інтерес викликає т.зв. Київський скарб. Бронзові предмети (5 екземплярів) відкрили будівельники під час